

Osmanlı'nın nuru 'Nuruosmaniye'

"Osmanlı'nın nuru" olarak adlandırılan Nuruosmaniye Külliyesi, klasik Osmanlı formu ile Batı'nın barok mimari ve süsleme detaylarının en iyi şekilde sentezlendiği ilk ve tek mimari yapı olarak yıllara meydan okuyor. - 10.09.2018

"Osmanlı'nın nuru" olarak adlandırılan Nuruosmaniye Külliyesi, klasik Osmanlı formu ile Batı'nın Barok mimari ve süsleme detaylarının en iyi şekilde sentezlendiği ilk mimari yapı olarak 263 yıldır ihtişamını koruyor.

18. yüzyılda Osmanlı Cihan Devleti'nin Batı ile artan diplomatik, kültürel ve ticari ilişkilerinin bir yansıması olarak, Osmanlı payitahtında Avrupa mimarisinin etkisinin görülmeye başladığı dönemde inşa edilen külliye, mekana hakim ana kubbesi, hünkar mahfili, münhani (eğrisel) kemerleri ile Osmanlı'da inşa edilmiş ilk barok mimari olma özelliğini taşıyor.

Çevresi küçük kubbelerle çevrilmiş "U" şeklindeki avlusuyla farklı bir hava yakalanan Nuruosmaniye Külliyesi'nde kullanılan barok ve rokoko bezemeler, Osmanlı ustalarının elinde farklılaşarak, eşsiz sanat süslemelerine dönüştü.

Sultan 1. Mahmud tarafından 1748 yılında yaptırılan Nuruosmaniye Camisi'nin inşasıyla başlayan külliyenin yapımı, 1. Mahmud'un erken vefatı dolayısıyla kardeşi 3. Osman zamanında, sadrazam Mehmet Said Paşa'nın gayretiyle mimar Simeon Kalfa ve Mustafa Ağa yönetiminde 1755 yılında tamamlandı.

İstanbul'un önemli ticaret merkezlerinden Kapalıçarşı'nın Nuruosmaniye çıkışında ve İstanbul'un yedi tepesinden ikincisinde yer alan, cami, hünkar kasrı, çeşme, kütüphane, iki sebil, medrese, türbe, aşevi ve dükkanlardan oluşan külliye, klasik dönem Selatin külliyelerinden farklılaşıyor.

2016 yılında UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne alınan külliye, 2010-2017 yılları arasında İstanbul Vakıflar 1.Bölge Müdürlüğü tarafından kapsamlı bir restorasyondan

geçirildi.

Külliyenin restorasyonu sırasında 2013 yılında Nuruosmaniye Camisi'nin altından 420 kamyon balçık çıkarılarak, 8,5 metre derine inilmesiyle tarihi caminin altında, varlığı bilinen ama yıllarca atık ve çöplerle dolmuş ve gözden kaybolmuş 825 metrekare kullanım alanlı, 2 bin 42 metrekare büyüklüğünde bir mahzene ulaşıldı.

Taş külahlı, ikişer şerefeli 2 minareye sahip

8 yapıdan oluşan külliye'nin içinde yer alan Nuruosmaniye Camisi'nde alışılmış Osmanlı mimarisindeki Türk motifleri kullanılmazken, sivri kemer yerine yuvarlak bir form kullanılarak, yan duvar revakları dantel gibi şekillendirildi. Renkli vitray pencereler ve mihrap duvarında yarım daire şekli ve kiliselere benzeyen mihrap çıkıntısı ile taş işçiliğindeki Barok oylumlarla büyük bir devrim yapıldı.

Ana mekanı dört büyük kemerin taşıdığı 25 metre 50 santim çapındaki tek kubbeyle örtülen Nuruosmaniye Camisi'nin, U biçimindeki son cemaat yeri, beş kubbeli. Ana kubbenin eteğinde bulunan 174 pencere ile aydınlatıldığı için “Nuruosmaniye” adı verilen caminin kubbesinde de “Allah göklerin ve yerin nurudur” ayeti yazıyor. “S” ve “C” biçiminde münhani (eğrisel) kemerlerin kullanıldığı caminin duvarlarını çevreleyen içbükey kornişlerde de (kuşak yazısı) Fetih Suresi bulunuyor. Kuşak yazısının arkasında, caminin içini dolaşan yürüme yolu da bulunuyor.

Büyük kemerin altında, yarım kubbeli bir mekan içinde bulunan dışarıya çıkıntılı mihrabı, Babil'in Asma Bahçelerini andırıyor. Caminin mihrabı, minberi ve sol duvara yaslanmış hünkar mahfilinin yanındaki vaaz kürsüsü mermerden oluşuyor.

Osmanlı mimarisinde taş külahların ilk kez kullanıldığı cami, kendisine bitişik kesme taşla örülmüş yivli gövdeli, ikişer şerefeli, iki minareye sahip. Caminin minaresinin külahları kurşun kaplı iken 19. yüzyıl sonlarında taş külahlar yapıldı.

Ali bin Murad, Katipzade Mehmed Refi, Hoca Mehmed Rasim Efendi, Seyyid Abdülhalim, Mumcuzade Mehmed bin Ahmed, Yahya Fahreddin gibi devrin en iyi hattatları tarafından yazılmış kitabelerin bulunduğu yapının iç süslemeleri de bu ustalarca işlendi.

Medrese, klasik Osmanlı mimarisini yansıtıyor

Nuruosmaniye Camisi'nin doğu tarafında yan cepheleri pencereli, Hünkar Kasrı'na çıkışı sağlayan büyük bir rampa bulunuyor. Yuvarlak kemerli kapıdan sonra başlayan rampalı üst yol, sola dönüp camiye bağlanarak hünkar mahfile ulaşıyor.

Önünde 3 kemerli bir revak bulunan, kubbeli ve dörtgen bir bina olarak dış yüzey işlemleri İtalyan Baroku'nu yansıtan türbede ise Sultan III. Osman'ın annesi Şehsuvar Valide Sultan'ın sandukası yer alıyor.

Külliyenin güneydoğusunda kalan ve giriş kapısı cami avlusuna bakan orta avluyu çevreleyen odalardan oluşan medrese, 12 göz hücresiyle klasik Osmanlı medrese mimarisini yansıtıyor. İmaret ise küçük bir avlu, mutfak ve yemekhaneden oluşuyor.

Alt katı bodrum olan ve birkaç basamakla yükseltilmiş bulunan iki platform üstüne inşa edilen kütüphanede, ana kubbeyi dört sütunun taşıdığı ve iki yarım kubbeyle bu ana kubbenin desteklendiği görülüyor.

“Devrinin en muhteşem eserlerinin başındadır”

İstanbul Teknik Üniversitesi (İTÜ) Mimarlık Fakültesi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Aras Neftçi, AA muhabirine yaptığı açıklamada, Nuruosmaniye Camisi ve Külliyesi'nin Osmanlı döneminin son büyük külliyesi olduğunu hatırlattı.

Külliyenin 1748-1755 yılları arasında tamamlandığı bilgisini veren Neftçi, “Devrinin en muhteşem eserlerinin başındadır. Osmanlı Cihan Devleti, 250 yılı aşkın klasik devir mimarisi uyguladı. Bayezid Camisi'nden başlayıp da Nuruosmaniye'ye kadar... Artık 250 sene aynı gömleği giymenin haceti kalmadığını ve yeni bir üslup Batı tarzı dediğimiz ama Batı'nın birebir kopyası olmayan Barok üsluptur fakat Osmanlı'ya mahsus. Onun için bunun adı Osmanlı Baroku'dur.” diye konuştu.

Sultan 1. Mahmud tarafından yapımına başlanan külliyenin 3. Osman zamanında tamamlanarak Nuruosmaniye adını aldığını ifade eden Neftçi, isminin hem Osmanlı Devleti'ne öykündüğünü hem de banisinin adını aldığını söyledi.

Neftçi, Nuruosmaniye'nin içerisinde cami, medrese, imaret, imarete bağlı yemek yerleri, sebil, şadırvan, sıbyan mektebi ve hünkar mahfilinin de yer aldığı bir külliye olduğunu belirterek, hünkar mahfilinin evi andırdığını ve ona bağlı olarak dükkan, taş oda ve mahzen gibi birçok ilavesi olduğunu anlattı.

“Süleymaniye'nin ikinci bir silkelenişidir”

Doç. Dr. Aras Neftçi, külliyenin özelliklerini, şöyle anlattı:

“Nuruosmaniye'nin diğer önemli özelliği 25 metre 80 santimlik açıklığı kapatarak, İstanbul'un üçüncü büyük kubbesine sahip olması. İstanbul'da Osmanlı'nın ikinci büyük

kubbesidir. Benim ve birçok araştırmacının gözünde Süleymaniye'nin ikinci bir silkeleniştir. İstanbul'da Süleymaniye Osmanlı için ne ise Nuruosmaniye de bunun bir ikinci ispat-ı vücududur. Osmanlı ne olursa olsun yeniden mimari açıdan, medeniyet açısından bir dirilişe vesile oldu.”

Külliye mimarisinin birçok kesim tarafından “Batılılaşma üslubudur, buna hacet yoktur” gibi eleştirilere maruz kaldığını aktaran Neftçi, bu eleştirilere rağmen eserin Osmanlı döneminin en kıymetli eserlerinden biri olduğunu vurguladı.

“Oval avlu uygulamasının ilk ve tek örneği”

Nuruosmaniye'nin çok önemli bir mevkiye sahip olduğuna da işaret eden Neftçi, sözlerini şöyle sürdürdü:

“Kapalı Çarşı'nın hemen yanında. Mekan dar, sıkıntılı, istimlaklar zor ve buna bağlı olarak ilk defa ve tek örneği olan oval avlu uygulaması tatbiki olmuştur burada. Dar mekanda kare veya dik köşeli bir avlu yerine oval biçimlidir. Hem mekan tasarrufu hem de Barok mimarisinin özellikleri olan geometrik şekle sahiptir. Buranın diğer külliyelerden farkı, külliye dağılımının organik olmasıdır. Mekanın darlığından dolayı ve fonksiyona göre tam dik açılara yapılmamıştır. Yani Süleymaniye, Selimiye veya Fatih Camisi gibi...”

Külliye'nin UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne girmesinin önemine dikkati çeken Neftçi, Osmanlı'nın ilk ve tek Barok eseri olduğunu, bundan sonra bu kadar büyüklükte bir cami yapılmadığını ifade etti.

“Mihrabı, Babil'in Asma Bahçeleri havasındadır”

Doç. Dr. Neftçi, cami içerisindeki süslemelerin yüzlerce küçük sütunun yan yana gelmesiyle oluştuğunu belirterek, “Mihrabı da öyle. Mihrabı tam karşıdan izlenince bir dış bükey halini düşünün, yedi katlı Babil'in Asma Bahçeleri havasındadır.” diye konuştu.

Külliye'nin yazıları için dönemin en iyi 5 hattatının hat sanatının en mükemmel örneklerini sergilediklerini vurgulayan Neftçi, Nuruosmaniye Camisi'nin ciddi anlamda bir hat medresesi olduğuna dikkati çekti.

Dini eğitim veren medresenin her bir kapısında ilim ve eğitimle ilgili güzel beyitlerin de yer aldığını dile getiren Neftçi, sözlerini şöyle tamamladı:

“Bu da manidardır, başka hiçbir örneği yoktur. Osmanlı Cihan Devleti'nin en büyük özelliği her kapıda fonksiyona bağlı olarak ayetlere yer verir. Mesela camiye girdiğiniz zaman 'Giriniz ilelebet kalın' mealindeki ayetleri ve buna bağlı birçok ayet kullanıyor.

Neredeyse ilk ve tek örneklerden birisi Peygamber Efendimize atfedilen El-Emin, Et-Tahir gibi isimler de burada bulunuyor. Esmâ-ül Hüsna'nın yanında Hazreti Peygamber'e atfedilen güzel isimlere yer verilmiş.”

Telefon: +90 (312) 473 84 23

E-Posta: mts@mevzuattakip.com.tr

Adres: Çetin Emeç Bulvarı Hürriyet Cad. No: 2/12 Çankaya ANKARA